

УДК 159.923.2

А. О. Кононенко

кандидат психологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІНТЕГРАТИВНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто основні положення та принципи інтегративної психології. Інтегративна психологія є одним з головних теоретичних підходів, що є методологічним підґрунтям створення моделі самопрезентації. Провідні положення та принципи інтегративної психології дозволяють поєднувати найкращі здобутки різних напрямів сучасної психологічної науки, використовувати потенціал психіки до самозмінювання.

Ключові слова: самопрезентація, особистість, персона, психічна реальність, потенційність.

Складність та змістовна неоднозначність феномену самопрезентації в сучасній науці розкривається в різноманітних підходах до визначення досліджуваного психічного явища. Зокрема, більшість дослідників розглядають самопрезентацію як загальну особливість соціальної поведінки особистості (навмисну усвідомлювану поведінку, спрямовану на створення певного враження у оточуючих; постійний процес або прагнення суб'єкта представити бажаний образ зовнішній та внутрішній аудиторії). Інший підхід розглядає самопрезентацію як прийом усунення когнітивного дисонансу; представники третього наголошують на зв'язку між самопрезентацією та самосвідомістю. Численні наукові підходи вивчають самопрезентацію через категорію саморозкриття в міжособистісному спілкуванні, фокусування уваги на собі внаслідок уваги до суб'єкта з боку інших людей, прагнення до влади та особливості мотивації тощо. Але, жодні з досліджень самопрезентації не розкривають її з позицій системності, що дозволило б виявити її внутрішню структуру та основні емпіричні гаранті.

Але, не дивлячись на відносно різноманіття наукових підходів, чітких уявлень щодо існування універсальної диференційованої моделі, яка розкриває та пояснює усталеність самопрезентації особистості незалежно від віку, статусу, емоційного стану та актуальної соціальної ситуації, в науці не сформовано.

Теоретико-методологічну основу нашого дослідження склали основні положення системно-структурного та структурно-функціонального підходів, теорії особистості, символічного інтеракціонізму, провідні положення та принципи інтегративної психології

Мета нашої статті висвітлити основні положення та принципи інтегративної психології.

Основна філософська передумова інтегративного підходу полягає у переконанні, що можливості пересічної людини набагато більше тих, що про-

являються у її повсякденному житті, а інтегративна психологія як наука представляє собою систему концепцій, методів та технік, які ведуть людину до більшої цілісності та до меншої конфліктності і з самою собою і з соціальним оточенням [4].

В нашому дослідженні ми використовували елементи інтегративної психології завдяки її універсальності, поєднанню найкращих здобутків різних напрямків психологічної науки та використанню потенціалу психіки до самозмінювання [4]. На думку В. В. Козлова, лише інтегративний підхід створює оптимальні умови для прояву цього потенціалу та розв'язання глибоких конфліктів, напружень, психосоматичних травм [4].

Смисл загального інтегративного підходу полягає в тому, що психіка людини є багаторівневою системою, яка виявляється в особливих структурованих формах. Особистість виступає формою прояву психічного і має фрагментарну структуру, між фрагментами різних областей і рівнів якої існує конфліктна напруга. Бінарний характер оцінки людиною власного досвіду призводить до посилення інтрапсихічної напруги. Інтеграція на особистісному рівні має на увазі усвідомлення конфліктної напруги між фрагментами і рівнями психіки і відкрите ухвалення того, що раніше відкидалося.

Інтегративна психологія спирається на декілька важливих положень:

- монізм як єдність людини і світу, духовного і тілесного;
- холізм як уявлення про початкову цілісність свідомості людини;
- енергійність свідомості;
- можливість саморуху і саморозвитку — без необхідності зовнішнього управління;
- ідею подолання криз на шляху конвергенції, кооперації і взаємодоповнюваності сторін психічного життя в індивідуальній вільній свідомості, які свідомість Его і соціальна свідомість розводять, протиставляють, роблять проблемними [4].

Головна методологія інтегративного підходу полягає в наступних принципах [5].

1. Принцип цілісності

Принцип цілісності забезпечує розуміння особистості як надзвичайно складної, відкритої, багаторівневої системи, яка самоорганізується, з розвиненою здатністю підтримувати себе в стані динамічної рівноваги і проводити нові структури і нові форми організації своєї життєдіяльності. Зокрема, істотним моментом, що відрізняє інтегративний напрям від багатьох інших, є орієнтація в його практиці не виключно на минулий досвід індивіда, як в психоаналізі, і не тільки на сьогодення, як в гештальт-терапії, а на часову цілісність людини, що включає її минуле, сьогодення і майбутнє як в аспектах філогенезу, так і онтогенетично [5].

Принцип цілісності в психологічному дослідженні структурної моделі самопрезентації особистості надає можливість встановити глибинні зв'язки між складовими компонентами, розкрити субстанціональні властивості суб'єкта, і виявити тим самим якісну визначеність будь-якої

окремої компоненти загальної моделі самопрезентації, спосіб її існування і одночасно збудувати адекватну систему впливів на неї та її можливу трансформацію.

2. Генетичний принцип

Генетичний принцип або принцип розвитку виражається в тому, що людська психіка, особистість або група будь-якого рівня структурної і функціональної складності, має безліч потенційних напрямів свого розвитку. Ці напрями визначаються в критичних точках — точках кризового стану, де особистість робить вибір відносно шляху свого подальшого розвитку та способів існування в тому числі й способів самопрезентації). Можна сказати, що в точці кризи ці системи знаходяться в стані часової нестабільності і надзвичайно чутливі навіть до незначних зовнішніх впливів [4]. В цьому стані особистості відбувається мобілізація психологічних, матеріальних, соціальних, духовних ресурсів і активний пошук нових шляхів розвитку [5].

3. Принцип обумовленості

Принцип обумовленості передбачає існування не тільки лінійних причинно-наслідкових відносин, але і каузальних взаємозв'язків як усередині психіки, так і між подіями зовнішнього світу.

Завжди є проблема джерела і первинної польової детермінанти психічної активності. В. В. Козлов виділяє такі координати, як «зовсім далеко», «усередині людини» та «між людиною і світом» [4].

Але це різноманіття ідей детермінізму не враховувало той факт, що будь-який чинник, віднесений ззовні, стає по відношенню до людини не зовнішнім, а його власним. Більш того — всі психічні процеси і функції, механізми і феномени є продуктами самої свідомості. Психічний простір особистості є системою взаємозв'язаних просторово-часових свідомих і несвідомих структур — персони, інтерперсони, трансперсони, між якими існує енергоінформаційна взаємодія.

4. Принцип співвіднесеності

Принцип співвіднесеності використовувався нами на завершальній стадії дослідження та напрацювання корекційних впливів на вже сформовані негативні моделі самопрезентації досліджуваних, оскільки даний принцип передбачає необхідність співвіднесення інтенсивності дії використовуваної психотехнології, інтенсивності дії особистості психолога-дослідника та рівень психологічних можливостей самого досліджуваного, що впливають на структуру, зміст і форму дії. Даний принцип, за В. В. Козловим, указує, що в практичній діяльності психолог повинен дотримуватися таких правил, як:

- глибоке знання психотехнологій і їхнього впливу на особистість;
- доцільність застосування психотехнологій за змістом, складністю, кількістю, так і рівнем складності механізмів інтерпретації: міра, необхідна достатність;

– семантична близькість: смислове поле і методична оснащеність використовуваної психотехнології повинні бути зрозумілі, доступні і прийнятні для клієнта.

– енергії зовнішньої підтримки за тривалістю і інтенсивністю повинно бути досить для приведення особистості у стан балансу (рівноваги);

– цілі трансформації і психотерапії, які ставить психолог-професіонал, повинні бути співвіднесені з індивідуальними і загальногруповими цілями клієнтів, складати єдине смислове і енергетичне поле.

Принцип співвіднесеності також стосується психологічного дистанціювання під час взаємодії психолога і клієнта.

5. Принцип потенційності

Інтегративна методологія, спираючись на цілісне бачення особистості в перспективі її матеріального, соціального, духовного зростання, припускає при психологічній роботі з клієнтом розкриття його потенційності, розвиток інтуїції, творчості, вищих станів свідомості, особистісних ресурсів.

Використання цього принципу в контексті нашого дослідження припускає, що через використання певної моделі самопрезентації, суб'єкт мобілізує свої ресурси для подолання кризового стану, фрустрації і страху, що виникають через відсутність підтримки з боку оточуючих і неадекватності самопідтримки. Ми згодні з О. Є. Гіршон [5], В. В. Козловим [4; 5], К. Уілбер [6], які підкреслюють, що кожна людина володіє тенденцією до саморозвитку і потенційністю, інтенцією до цілісності, до більшої свободи тощо.

Розкриття потенційності особистості може бути досягнуте на різних рівнях, і воно не обов'язково включатиме так званий духовний рівень. Більш того, форми розкриття можуть бути різними [6].

У психологічній роботі потенційність може розкриватися:

– у пізнаванні різних складових особистості, структури, якостей, властивостей, здібностей, цілей, дійсної мотивації і т. д.;

– у розкритті перспектив розвитку матеріального, соціального і духовного Его;

– у ототожненні або ні із значущими фрагментами чи якостями свого Его на особистісному рівні і у відкиданні неефективних форм взаємин, цілепокладання;

– у розкритті потенційних можливостей, здібностей, вітальних ресурсів;

– у посиленні основних тенденцій особистості, особливо експансивної і гомеостатичної;

– у можливості відмови від ототожнення себе з фрагментами Его і структурними елементами групи і в набутті здатності їх контролювати;

– у розкритті творчих сил особистості, вищих психічних станів свідомості, екзистенціальних смислів існування.

Найважливішим у принципі потенційності виступає відкриття простору для подальшого розвитку, руху, життя серед людей.

6. Принцип багатовимірності істини

Принцип багатовимірності істини свідчить про наступне: будь-яке пояснення і розуміння індивідуальної психічної реальності завжди буде неповним, а значить і неістинним [3]. При будь-якому поясненні і розумінні завжди буде низка неврахованих змінних, що впливають на поведінку людини, і виведені закономірності в індивідуальній психічній реальності будуть справедливими лише за певних умов і з певною (невизначеною) вірогідністю.

Тому будь-яке пояснення і розуміння людини може претендувати на життя і істинність. Принцип багатовимірності відображає факт високої динамічності індивідуальної психічної реальності, її мінливість і розвиток.

Таким чином, укладаючи методологічну основу нашого дослідження диференціальної моделі самопрезентації особистості, ми виходили з позиції, що адекватно підібрана методологія повинна виконувати функцію евристичності, тобто здатності забезпечити появу нових ідей в конкретних проблемних ситуаціях. Оскільки методологія представляє собою загальну систему пояснювальних принципів та регулятивів (в тому числі й суттєво відмінних між собою), множинність методологічних підходів, які можуть бути застосовані у різних випадках та з різних приводів, нами були використані наукові напрями, які найбільш повно та глибоко відображали внутрішню сутність самопрезентації та пов'язаних з нею психологічних феноменів. Теоретико-методологічну основу нашого дослідження склали основні положення системно-структурного та структурно-функціонального підходів, теорії особистості, символічного інтераціоналізму, провідні положення та принципи інтегративної психології.

В дослідженні моделі самопрезентації провідні положення та принципи інтегративної психології дозволяють нам поєднувати найкращі здобутки різних напрямів сучасної психологічної науки, використовувати потенціал психіки до самозмінювання, аналізувати та використовувати системи концепцій, методів та технік, які ведуть людину до більшої цілісності та до меншої конфліктності і з самою собою і з соціальним оточенням.

Список літератури

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. — СПб. : Питер, 2002. — 228 с.
2. Андреева Г. М., Богомолова Н. Н., Петровская Л. А. Современная социальная психология на Западе (теоретические направления) / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. — 467 с.
3. Ганзен В. А. Системные описания в психологии / В. А. Ганзен. — Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. — 176 с.
4. Козлов В. В. Истоки осознания: Теория и практика интегративных психотехнологий / В. В. Козлов. — Минск, 1995. — 304 с.
5. Козлов В. В., Гиршон А. Е., Веремеенко Н. А. Интегративная танцевально-двигательная терапия / В. В. Козлов, А. Е. Гиршон, Н. А. Веремеенко. — 2-е изд., перераб. и доп. — СПб. : Речь, 2006. — 286 с.
6. Уилбер К. Кто Я? / К. Уилбер // Вопросы саморазвития человека. Междисциплинарный теоретико-методологический сборник. Вып. 2 / ред. В. Данченко. — Киев, 1990. — С. 50–59.

А. А. Кононенко

кандидат психологических наук, доцент

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ИНТЕГРАТИВНАЯ ПСИХОЛОГИЯ КАК ОСНОВА СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ САМОПРЕЗЕНТАЦИИ ЛИЧНОСТИ

Резюме

В статье рассмотрены основные положения и принципы интегративной психологии. Интегративная психология является одним из главных теоретических подходов, которые являются методологическим основанием исследования модели самопрезентации. Ведущие положения и принципы интегративной психологии позволяют сочетать лучшие достижения различных направлений современной психологической науки, использовать потенциал психики к самоизменению.

Ключевые слова: самопрезентация, личность, персона, психическая реальность, потенциальность.

A. Kononenko

Candidate of psychological science, assistant of professor

I. I. Mechnikov Odessa national university

INTEGRATIVE PSYCHOLOGY AS A BASIS MODEL OF PERSONALITY SELF-PRESENTATION

Summary

The article discusses the basic provisions and principles of integrative psychology. Integrative Psychology is one of the main theoretical approaches is the methodological basis for self-study model. Key terms and principles of integrative psychology can combine the best achievements of the various areas of modern psychology, the potential of the psyche to self-change.

Key words: self-presentation, person, person, psychic reality, potentiality.